

- Brauchen wir einen neuen Textbegriff? / Hrsg. von Ulla Fix u.a. – Frankfurt am Main u.a. : 2002. – S. 125–141.
48. Weinrich H. Sprache in Texten / Harald Weinrich ; 1. Aufl. – Stuttgart : Klett, 1976. – 356 S.
49. Werlich E. Typologie der Texte: Entwurf einer textlinguistischen Modells zur Grundlegung einer Textgrammatik / Egon Werlich ; 2., durchges. Aufl. – Heidelberg : Quelle & Meyer, 1979. – 140 S.

*Ірина Осовська
(Чернівці)*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ЛЕКСИКИ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МАТРИМОНІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація: Розглядаються функціональні параметри лексики як складові німецькомовного матримоніального словника. Основними поняттєво-функціональними підсистемами ідіолекту пари визначаються кохання, секс та гра, що на рівні лексики виражається проаналізованими особливостями приватного коду.

Ключові слова: *лексика, сімейне спілкування, матримоніальний дискурс.*

Аннотация: Рассматриваются функциональные параметры лексики как составляющие немецкоязычного матримониального словаря. Основными понятийно-функциональными подсистемами идиолекта пары определяются любовь, секс и игра, которые на уровне лексики выражаются проанализированными особенностями частного кода.

Ключевые слова: *лексика, семейное общение, матримониальный дискурс.*

Abstract: The article highlights the functional parameters of lexis as constituents of the German matrimonial word-stock. The main notional-functional subsystems of the couple's idiolect include love, sex and game, which are expressed by the analyzed peculiarities if the private code at the level of lexis.

Key words: *lexis, family communication, matrimonial discourse*

Дослідники приватного мовлення підкреслюють складність класифікації та типізації тих чи інших мовних явищ у цій сфері,

оскільки неповторний світ людських стосунків неможливо обмежити певними рамками.

В сучасній лінгвістичній літературі поняття *спілкування сімейної пари* не отримало статусу терміна та не має чіткого визначення, номінуючись як „сімейно-побутове спілкування”, „сімейне мовлення”, „матримоніальний дискурс” [1–3; 6]. Як було виявлено в попередніх дослідженнях [5], визначальною характеристикою матримоніального дискурсу (МД) (у рамках сімейного) є наявність спільної аперцепційної бази і прецедентності висловлень, засновані на колективному досвіді – спільних спогадах партнерів.

Мова в стосунках пари може розглядатися як мова групи з позицій соціолінгвістики, як спілкування в моделі мовець-слухач у межах комунікативної теорії, як причина комунікативних девіацій у практичній психології. Очевидно, що пари володіють особливою мовою, приватним кодом, що розвивається та вдосконалюється під час стосунків. Мова пари може бути могутнім естетичним та еротичним стимулятором і охолоджувачем, більшість непорозумінь та розлучень трапляються на мовному ґрунті або мають мовне походження. Довготривалі стосунки можуть втілюватись у мові як засобі пам'яті, спільно створені мовні формулювання можуть частково перемагати час, освіжаючи стосунки та почуття.

Отже, метою цього дослідження вважаємо фіксацію та опис функціональних параметрів лексики в матримоніальному дискурсі в межах сімейного.

Матеріалом дослідження слугували сучасні літературні джерела, сценарії фільмів німецьких кіностудій, результати анкетування німецькомовних інформантів, проведеного автором під час стажування в університеті м. Геттінгена та отриманих від німецькомовних учасників Інтернет-форумів.

Характерною рисою МД є поєднання в ньому елементів як особистісних, так і соціальнодетермінованих. З одного боку, матримоніальна комунікація визначається як особистісна, приватна (*persönliche Kommunikation*) [4; 10]), якій притаманне використання лексичних одиниць або висловлень, що мають символічне значення лише для двох. З іншого боку, мовлення пари є соціально детермінованим та презентує наявність ритуальних компонентів. Ці елементи найяскравіше простежуються у приватних комунікативних ситуаціях (напр., освідчення, інтимного спілкування, сексуального

контакту), які вважаються культурним текстом, що включає в себе елементи різних кодів: акціонального, предметного, вербального, персонального та темпорального [4]. Основними загальними рисами МД є емоційність, ритуальність, парольність (вживання мовних одиниць символічного значення), тенденція до граничної відвертості, наявність культурнодетермінованого невербального коду. Відповідно, основними поняттєво-функціональними підсистемами ідіолекту пари є кохання, секс та гра, що на рівні лексики виражається наявністю приватного коду.

Приватний код проявляється множиною номінацій, які даються мовцями один одному: *Müsli, Muus, Zuckermüsi, Häsli, Häschen, Büseli, Büsi, Ente, Watschelente, Spätzli, Chatz, Chatzli, Schnäggli, Äffli, Lüsli, Fröschli, Mauz, Hamster, Butz, Munggi, Chäferli, Ampel, Öfchen, Paketchen, Luftballönli, Puttchen, Schläckstängli, Schnügerli, Schnorrli, Chogeli, Fützilein, Füdeli, Sugus, Flamme, Cremeschnittli, Bobole, Nanu, Ladli, Gigi, Hagara, Mimeli, Miigi, Schputz, Schmünz, Glongu, Schä, Tschigo, Häxli, Dubeli, Engeli, Kind, Genoveva, Siebenschön, Tausendschön, Siamoise* (для жінки); *Mutzer, Mutzerli, Mutzli, Tigerli, Tigi, Surimutz, Häsi, Leu, Böckli, Würmli, Igeli, Munggel, Manunggel, Frosch, Löffeli, Teddy, Schadibu, Schmüderli, Fui, Pip, Schifferli, Biest, Biestli, Saubiestli, Viech, Viechli, Sauviechli, Chaibli, Schlamper, Aasgeier, Lümpli, Riesli, Tarzan, Kobold, Tabisnuggerli, Teufelchen, Bubi, Jonathan, Pfüder, Cheri, Hedgehogli, Piglet, Pigel* (для чоловіка); *Chäfer, Spatz, Mungg, Mümmel, Stern, Herzblatt, Dummerli, Schmüüsel, Schnügel, Schnugiputz, Zwergli, Tüfeli, Engel, Liebchen, Ein-und-Alles, Teuerste(r), Holde(r), Honey, Sweetie, Sweetheart, Darling, Sugar* (для обох партнерів).

Множина димінутивів (засилля яких пояснюється не стільки бажанням вжити зменшувальне позначення, скільки афективним станом мовця) та метафор (в основному з групи зоонімів, більшість з яких викликає переважно негативні асоціації в нейтральних контекстах, як-от *Maus, Käfer, Frosch i Wurm*), іронічні лексеми високого стилю (*Tausendschön Holde(r)*), запозичення (з іронічних чи екзотичних мотивів), перепрофільовані лайливі слова (*Biest, Vieh, Aasgeier*), ситуативні новоутворення (*Apfelsina, Mozart*) є частотними в МД.

Ступінь оригінальності теж варіює: багато імен традиційні (*Mausi, Käfer, Häschen, Schnucki*), деякі – особисті (напр., семантична мета-

фора *Sugus* – за назвою солодкої фруктової карамелі), інші – фонетично змінені (як наприклад, традиційне *Schnuckiputz* перетворюється на *Schnugi*, *Schnügel* або *Butz*). З лінгвістичної точки зору найцікавішими вважаємо непохідні новотвори, що презентують певний творчий підхід їх авторів: *Schabidu*, *Schmüderli*, *Fui*, *Pip*, *Nanu*, *Ladli*, *Hagara*, *Mimeli*, *Schputz*, *Schmünz*, *Glogu*, *Schä*, *Tschigo*. Без пояснення етимології самими авторами (як, наприклад, утворення *Butz* від *Kiebitz*) в більшості випадків важко знайти слово-продуцент (тому припускаємо, що вони є непохідними, деетимологізованими лексемами, спробами, обминаючи інші слова (інші звукові оформлення), мотивувати зовнішню форму слова індивідуальністю об'єкта-коханого).

Згадуючи у зв'язку з цим феномен мовної креативності [8], що розуміється як здатність до безкінечної творчості на базі існуючого, вважаємо, що творчість у стосунках пари є особливим видом мовної творчості, що не спирається на існуюче (за винятком фонових правил мови), принаймні в галузі номінацій.

Дослідники припускають, що причиною появи нових номінацій у мовленні пари є вступ у новий життєвий період [10] (пор. церемонії хрещення, посвячення в сан, члени певних організацій, пов'язані з отриманням нового імені). Отримання ж множини нових номінацій (що змінюються та доповнюються впродовж стосунків – *Häschen* перетворюється з часом на *Mama Hase*) пов'язане з давнім порівнянням божественної природи кохання та бажанням різнопланового опису партнера. Ім'я, що є найважливішим елементом приватного коду, в стосунках пари відіграє дефінуючу роль, не позбавлену креативних та ігрових елементів.

Мовна продуктивність пари не обмежується номінаціями. Творення нових слів та нове оформлення існуючих форм можна вважати ознакою наявності приватної мови як специфічного групового варіанта [13], у деяких пар вона обмежується кількома висловленнями, у інших – розвивається до статусу цілого діалекту (напр., описаного Тухольським в „Rheinsberg“: „*Nuh deh alleliebsse Pumbusch es bikenke, weil sölm bifundsteint!*“). Лексичні елементи, морфологічні („*Glaubssu, dass es hier Bärens gibt's?*“), граматичні (*das Lamp* замість *die Lampe*) та синтаксичні особливості мови пари (*Söh mal, du muss mir auch ma ruden gelass gehabt haben*) можна порівняти зі сленгом, невід'ємною характеристикою якого

є афект: найбільш продуктивні насамперед ситуації певного емоційного стану мовців. Між сленгом (як мовою групи) та мовою пари (як мікросоціолектом) знаходиться мова сім'ї, які є взаємними донорами: пара, що розвинулась до статусу сім'ї, зберігає елементи мови пари, з іншого боку, мова пари запозичує елементи з сімейної мови дружини або чоловіка.

Характерною рисою мовлення пари є вживання „естетичної” та позитивно-оцінної лексики, що характеризує фізичну або духовну привабливість об'єкта кохання. Стадія активної закоханості (що зазвичай передреє матримоніальному сімейному спілкуванню) визначає особливу конфігурацію дейктичного простору закоханих, в якому основними дейктиками є *ich* та *du* [4]. Суб'єктно-об'єктну конфігурацію *ich – du* в матримоніальному дискурсі конкретизує своєрідне „вербальне присвоєння”, що імплікує належність об'єкта суб'єктові, та оформлюється реченнями за моделлю *Du bist mein X: Du bist mein alles. Du bist mein Glück*. Тактика „підкреслення обраності адресата адресантом” полягає в експлікації одиницності, ексклюзивності об'єкта та може вербалізуватися конструкцією *означений артикль (як частина предиката дейктика du) + іменна частина складеного присудка* (лексеми загальної семантики *Mann, Frau, Einzige(r), Mensch*) [4]: *Du bist die Frau, von der ich immer nur geträumt habe*.

До особливостей конфігурації темпорального дейксису в матримоніальному дискурсі належить частотність пантемпорального дейктика *immer*, який маркує тенденцію пари вважати своє почуття довготривалими, а не тимчасовими, (що є ознакою так званої „диспозиційної мови [4]). Описуючи своє кохання, мовці схильні характеризувати його за допомогою декларативів, що імплікують довготривалість стосунків та почуттів: *Ich liebe dich und werde immer lieben. Wir gehören zusammen und es wird immer so sein*.

До вербальних аспектів матримоніального дискурсу належить, без сумніву, й роль мови як еротичного стимулятора. Насамперед, слід згадати освідчення, які є частотними як частина певного еротичного ритуалу. Кліше типу *Du bist herrlich im Bett. Wir stimmen gut/gehören zusammen. Du warst himmlisch gestern abend* підвищують сексуальну самооцінку. Типами мовних дій еротичного характеру (та одночасно їх фазами) можна вважати комплімент, порушення табу та комісиви як повідомлення про власні еротичні

наміри, які зустрічають як окремо, так і у взаємозв'язку.

Комплімент як мовна дія з інтенцією підкреслення чеснот та привабливості партнера (*Das ist aber ein hübsches Kleid. Deine Haare schimmern.*) має нарцисичний перлокутивний ефект для адресата, а також ефект певного збудження адресанта, імплікуючи його бажання.

Порушення табу полягає у використанні мовцем слів або текстів, табуйованих у нормативній комунікації через їхній еротичний зміст. Типами порушення табу можуть вважатися висловлення двозначностей та розповідання еротичних анекдотів, що корелює з „чоловічою мовою”, в більшості випадків амбівалентною та навіть агресивною щодо жінок, сексуальний комплімент (*Deine Brüste sind wundervoll. Deine Schenkel sind wie Seide*) та повідомлення про еротичні наміри у формі експліцитного комісиву (*Ich will ... Laß mich ... Jetzt werde ich ...*).

Повертаючись до ареалу функціонування мови пари, слід згадати й еротичний, повністю прихований від зовнішнього світу. Сексуальне життя (поряд з почуттями, відчуттями, невербальними засобами) потребує своєї мови, оскільки саме комунікативний момент є „власне тим людським, що відрізняє тваринну та людську сексуальність” [11, с. 31].

Інтимні номінації довгий час залишались прерогативою в „чоловічому” словнику і лише зі зміною соціальних передумов ситуація змінилася (хоча й дотепер більша частина еротичного словника приходить в інтимні стосунки з боку чоловіка). Як відомо, чоловічий словник схильний до етимологічно негативних механікоорієнтованих та заперечуючих чуттєвий елемент назв інтимних частин тіла та процесів (так, зафіксованими виключно респондентами чоловічої статі інтимними номінаціями є *Bimbam, Zebedäus, Garage, Spalte, Schlitz, Batterie, Steckdose*).

Опитування дало можливість визначити 13 основних вербалізаторів інтимності, використовуваних мовцями в матримоніальному дискурсі: *Möse, Kitzler, Bohne, Scheide, Düse; Glied, Hodensack, Schwanz, miteinander schlafen, miteinander ins Bett gehen, ficken, vögeln, bumsen*. Окрім того, було виявлено, що при всій максимальній налаштованості на Standardsprache (79 %), німці використовують сексуальні нормативні терміни в матримоніальному спілкуванні лише в 28 % в сім'ї, серед знайомих в 30 %, а в публічних місцях –

в 71 % випадків. Натомість сексуальні вульгарні терміни (при загальній непопулярності *Vulgärsprache* – 15 %) вживаються між партнерами в 60 % випадків. Очевидна перевага *Vulgärsprache* в матримоніальному сексуальному ситуативному контексті.

Вульгарна сексуальна мова є творчим мовним шаром, який прямо, ординарно, нешанобливо, грубо та принизливо називає речі та факти, хоча й „nur die sogenannte derbe und obszöne Sprache ... transportiert Lust” [12, с.147]. Однак серед партнерів спостерігається тенденція до використання вульгарного мовлення, напевно, тому що чимало виразів із *Standardsprache* не прямо називає ці табу-йовані речі, а служить для їх приховування та завуалювання, не номінує сексуальний аспект насолоди, що є очевидним недоліком у даній сфері матримоніальних стосунків.

Окрім іншого, вербальний портрет мовної особистості матримоніального дискурсу часто детермінується психологічною установкою, для якої характерна позитивноспрямована емоційна тональність спілкування з елементами гри з партнером. Мовні ігри належать до типів особливої мовної поведінки [7; 9]. Мовною грою вважаються висловлення, в яких мова відхиляється від звичайної мети бути засобом комунікації та отримує більші потужності для інших цілей: порадувати або збудити адресата. Пояснення схильності пари до мовної гри слід шукати в суті гри як такої, що старіша за людство (пор. шлюбні ігри тварин). Гра та спарювання біологічно невіддільні, гра розглядається як частина сексуальності. Очевидно, людина додала до поняття гри лише свободу в створенні власних правил гри. Мовний код, що виникає в стосунках пари, позначених зростанням потреби в спонтанній, навіть безцільній діяльності, створює рамки для ігрового експериментування. Закохані поводяться як діти, вони відкривають або ж створюють світ відомих речей, які слід по-новому назвати.

Проявами мовної гри можна вважати морфологічні варіанти (*Hops* замість *Obst*, *Bärens* замість *Bären*), синтаксичні або синтактико-семантичні відхилення (*Ob ich noch wen trinke?*), невірну валентність (*Finnste die Gegend hier?* – граматично після *finden* у значенні *halten für* та прямого додатка слід вжити прикметник чи прислівник), недотримання семантичної конгруентності – семантичних правил для логічної побудови словосполучення (*Geh mal Wasser braten*) чи особливо вільні метафори (*Segelschweine* для позначення

чемодана з парусини (*Segeltuchkoffer*) в романі „Rheinsberg“ або *Die Buillon sieht aus wie Wasser in Halbtrauer* – у романі „Gripsholm“).

Стилістично мовлення чоловіків демонструє зсуви в бік ділового стилю (*Jetzt frisiere ich mich un denn gehe spaziers. Un du?/ Das überlasse du nur mir; es wird dir dann seinerzeit das Nötige mitgeteilt werden*), жінки тенденційно використовують т.зв. конструкцію „gebildeten Genitiv“ (*Hast du russischen Geldes?*). Для обох статей характерне використання (афіксально модифікованих) іншомовних слів та виразів (*treasure leg* замість *Schatzibein*, *I have no lust* замість *Ich habe keine Lust*). Гра може бути представлена в межах всього діалогу (приклад з [10]):

„*Wölfchen, zieh ich nu das Grüne oder das Weiße an?*“;

„*Hm, welches möchtest du denn gerne anziehen?*“;

„*Das ...das weiß ich nicht. C'est pourquoi ich dich frage*“;

„*So zieh denn das Weiße an*“;

„*Schön. Was dieser Junge mich tyrannisiert, das ist nicht zu sagen. Haach*“;

„*Bist du mein Ranxenknarrenbu?*“;

„*Nein, ich bin dein Knarrenranxenbu*“;

„*Aber du hast gesagt, du bist mein Ranxenknarrenbu*“;

„*Ich bin nicht dein Ranxenknarrenbu. Ich bin dein Knarrenranxenbu...*“

Помітним є елемент певної симетрії останнього діалогу з народними піснями (*Trutzlieder*), структурно побудованими за схемою „*Ich hab dich nicht nötig... – ich dich auch nicht. Als du mich noch liebtest ... Als du mich noch liebtest.. Jetzt habe ich eine andere ... Jetzt habe ich einen anderen ... aber vielleicht ...*” [10].

Деякі ігри містять чітко виражений елемент змагання. Так, один з інформатів описав свою улюблену гру з подругою в опис та порівняння побаченого (за умовою за кожне порівняння отримується бал, переможцем є той, хто набрав 21 бал): *Wir spielen stets auf einundzwanzig Punkte, wie beim Pingpong, dann ein neues Spiel: „ein Saumpfad zwischen Felsen hinauf, steinig, staubig, daher im Mondlicht weiß wie Gips. – Wie Schnee. –... Das Wiehern eines Esels in der Nacht. – Wie der erste Versuch auf einem Celle. – Wie eine ungeschmierte Bremse... Die weißen Hütten. – Wie wenn man eine Dose mit Würfelzucker ausgeleert hat...“*

Підсумовуючи, можна стверджувати, що стосунки в парі належать

до найважливіших, на які здатна людина та які, як жодні інші, породжують та активують її творчий потенціал. Основними поняттєво-функціональними підсистемами ідіолекту пари є кохання, секс та гра, що на рівні лексики виражається наявністю приватного коду. Спільно створений парою уривок світу, існуючий навіть не в об'єктивній, а в суб'єктивній реальності, може проіснувати довго, часто згадуватись та навіть модифікуватись. Перспективним у плані дослідження сімейного дискурсу вважаємо аналіз поняттєво-функціональних підсистем парентального дискурсу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігарі А. А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / А. А. Бігарі. – К., 2006. – 21 с.
2. Занадворова А. В. Домашние номинации и социальная структура семьи / Занадворова А. В. // Функциональная лингвистика. Язык. Культура. Общество : тезисы докл. междунар. конф. – Ялта, 1999. – С. 126–130.
3. Карасик В. И. Языковая кристаллизация смысла / Карасик В. И. – М. : Гнозис, 2010. – 351 с.
4. Огаркова Г. А. Вербалізація концепту *КОХАННЯ* в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Огаркова Г. А. – К., 2005. – 21 с.
5. Осовська І. М. Різномірні прояви прецедентності у німецькомовному сімейному дискурсі / Осовська І. М. // Науковий вісник Чернівецького ун-ту : зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В. В. – Чернівці : Рута, 2011. – Вип. 551–552 : Германська філологія. – С. 106–115.
6. Сиротинина О. Б. О терминах „разговорная речь”, „разговорность” и „разговорный тип речевой культуры” / Сиротинина О. Б. // Лики языка : сб. науч. статей [К 45-летию Е. А. Земской]. – М. : Наследие, 1998. – С. 348–354.
7. Hausmann F. Studien zu einer Linguistik des Wortspiels / Hausmann F. – Tübingen, 1974.
8. Imhasly B. Der Begriff der sprachlichen Kreativität in der neueren Linguistik / Imhasly B. – Tübingen, 1974.
9. Kreutzer E. Sprache und Spiel / Kreutzer E. – Bonn, 1969.
10. Leisi E. Paar und Sprache / Leisi E. – Heidelberg–Wiesbaden : Quelle & Meyer, 1990.

11. Loewit K. Die Sprache der Sexualität / Loewit K. – Frankfurt/M, 1992.
12. Müller W. Sexualität in der Sprache. Wort- und zeitgeschichtliche Betrachtungen / Müller W. // Jugendliche Sexualsprache – eine gesellschaftliche Provokation / Kluge N. (Hrsg.). – Landau, 1996. – S. 137–172.
13. Steiner G. After Babel: Aspects of Language and Translation / Steiner G. – Oxford University Press, 1975.

*Анастасія Гуцол
(Чернівці)*

ТАКТИКИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ (на матеріалі німецькомовного сімейного дискурсу)

Анотація: Розглядаються та аналізуються шляхи вирішення конфронтативної ситуації в сімейному дискурсі. Висвітлюються такі види тактик подолання конфліктних ситуацій, як зміна теми, уточнення, гра на почуттях, виправдання, переконування, компроміс та використання брехні.

Ключові слова: *стратегія, комунікативний акт, девіація, мовне непорозуміння.*

Аннотация: Рассматриваются пути решения конфликтной ситуации в семейном дискурсе. Анализируются такие типы тактик преодоления конфликтных ситуаций, как смена темы, уточнение, игра на чувствах, оправдание, убеждение, компромисс и использование вранья.

Ключевые слова: *тактика, коммуникативный акт, девиация, речевое недоразумение.*

Abstract: In this work are considered ways of conclusion of conflict in family discourse. Different types of tactics for conflict resolution, as modified topics, clarification, playing on the feelings, justification, persuasion, compromise and use deception are analyzed.

Key words: *strategies, communicative act, misunderstanding.*

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної парадигми продовжує розвиватися тенденція акцентуації комунікативних та когнітивних засад спілкування (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Белова, В.В. Богданов, Д. Вандервекен, Д. Гордон, В.А. Звєгінцев, Ф. Кіфер, Дж. Лакофф,